

ANOR MEVAXO'RI VA UNGA QARSHI KURASH CHORALARI

Tolibjonov Oxunjon Odiljon o'g'li
Mo'ydinova Kamolaxon Baxtiyor qizi

Annotatsiya: O'simliklar dunyosining har bir turi vakillarida bo'lganidek xalqimiz orasida "ming bir dardga davo" "deb ta'riflanuvchi mevali daraxt sifatida hammamiz sevib iste'mol qiladigan Anor mevasiga ham turli xildagi zararkunandalar zarar keltiradi. Hozirda dolzarb masalalardan bo'lmish "anor mevaxo'ri" zararkunandasiga qarshi kurash muhim masalalardan biribo'lib kelmoqda. Ushbu maqolada "anor mevaxo'ri" zararkunandasiga qarshi kurash usullari hamda bu zararkunanda haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Anor mevaxo'ri, zararkunandalarga qarshi kurash choralari, zararkunandalar tarqalishi.

Anor mevaxo'ri lotincha nomi –(Euzophera punisaella Mooze) Lepidoptera Totricidae oilasiga kiradi. O'zbekistonning ko'pgina hududlarida Anorning ashaddiy zararkunandasi hisoblanadi. Anorning chirib, yorilib ketishining va to'kilib ketishining sababi aynan mana shu zararkunanda tufayli. Anor mevaxo'ri Eron, Hindiston, Afg'oniston, Turkmaniston, Tojikiston, Guruziya, Armaniston va boshqa davlatlar hududida uchraydi.

Anor mevaxo'rining kapalagi nisbatan yirik bo'lib, tanasi 7-8mm, qanotlarini yozganda 12-17mm keladi. Umumiy tusi kulrang rasmlari sezilmay sidirg'a bo'lib tuyiladi. Orqa juft qanotlari tiniq, och tusda, keng, oldingisi esa ingichkaroq. Kapalagining lab paypaslagichlari yuqoriga qarab qayrilgan. Tuxumi oqish sariq, yuzasi g'adir –budur, kattaligi 0.75-1.0mm. Qurtlari och kulrang, boshi qo'ng'ir- qora, kattaligi 8-11mm gacha yetadi. G'umbagi jigarrang uzunligi 8-9mm keladi. Anor mevaxo'ri yetuk qurt hamda g'umbak shaklida asosan daraxt ostiga to'kilgan mevalari ichida, po'stida, daraxtning pana joylarida va xas cho'pning ostida qishlab qoladi. Kuzatuvlarimizga ko'ra bu hashorotlarning qishlab chiqqan qurtlari aprelning uchinchi va mayning birinchi 10 kunligida g'umbakka aylana boshlagan. Qishlab chiqqan g'umbaklar esa aprelning 3-10 kunligida tuxum qo'yishga kirishgan. G'umbaklik davri yoz kunlari 10-12 kunda tugaydi. Kapalaklari odatda kechasi uchadi. Mevakosachalariga 1 tadan tuxum qo'yadi. Yozgi bo'g'inlari meva yoriqlariga ham tuxum qo'yib ketishi mumkin. Bitta urg'ochi zot 90-100 ta tuxum qo'yishi mumkin 5-7 kundan keyin tuxumdan ochib chiqqan qurt meva kosasi yoki yoriqlar orqali anor mevasining ichiga kiradi va uni shikastlay boshlaydi. Qurtlar anor donalari hamda donlar oralaridagi parda to'siqlar bilan oziqlanadi. Har meva ichida 3-4 xatto 10 tagacha qurt borligini kuzatish mumkin. Zararlangan anor mevasi odatda gul kosasi

atrofidan boshlab chiriy boshlaydi, yoriladi va to'kilib tushishi mumkin. Qurtlar davri o'tishi uchun 17-22 kun talab etiladi. Rivojlanishini tugatgan qurt meva gulksasiga qaytadi va ko'pinch u yerda yumshoq pilla o'rab ichida g'umbakka aylanadi. 8-12 kundan so'ng undan yangi bo'g'in kapalagi uchib chiqadi. Bir mavsumda Farg'ona vodiysi sharoitlarida 5-6 ta, Surxandaryoda esa 7 tagacha bo'g'in beradi. Anor mevaxo'rining kushandarlari mavjud. Lekin qurti meva ichida hayot kechirganligi sababli ularning ahamiyati asosan kapalak tuxum va qurt berkinib olguncha namoyon bo'ladi. Kapalaklarini qushlar, o'rgimchak, beshiktervatarlar qirib turadi. Tuxumini esa trixrogramma, qurtlarini parda qanotlilardan brakonid ixneumonid kushandalar hamda taxina pashshasi zararlagani aniqlangan. Anor mevaxo'ri asosan anor daraxtining meva nishonalarini (gul, shona va mevani mavsum mobaynida, rivojlanish davrida) zararlaydi.

Shikastlangan mevalar ikkilamchi mikroorganizmlar faoliyati oqibatida chiriydi, yoriladi, to'kiladi va yaroqsiz bo'lib qoladi. Buning natijasida draxt va bog' xosildorligi kamayadi, mevasining sifati pasayadi. Ximoya qilinmagan anor daraxti hosilining 25.2% dan 77.5% gacha qismi yo'qolishi mumkin.

Kurash choralari: Tashkiliy –xo'jalik va agrotexnik va agrotexnik tadbirlarni o'tkazish. Anor gullashidan boshlab vaqti –vaqti bilan u yerga trixrogramma kushandasini (1g/ga) tarqatib turish yaxshi samara beradi. Anor gullagandan keyin anor mevaxo'riga qarshi kimyoviy kurashdan quyidagini inobatga olib 1 2 marta ishlov berish bilan kifoyalanmay may oyi va undan keyin ham har 15 kunda bir marta preparatlardan foydalaniladi.

Kimyoviy kurash choralari: anorning gulkosasini guldanda tozalab tashlab, ichiga Tsiperfos (0.1%) bilan zaxarlangan loy chaplab qo'yish. Turli xil insektitsidlardan foydalaniladi. Bular: Tsipermetrin 25% e.k (tsim bush Sherpa, nurrell) Sintetik piretroidlarning 1 avlodiga xos.

Bu insektitsid O'zbekistonda ham Tsipermetrin nomi bilan ishlab chiqariladi. Barcha ishlab chiqaruvchilar uni 25% li em.k shaklida tayyorlashadi. Ya'ni 1 l preparat 250 ml sof moddaga ega Tsipermetrin nomli faol (sof) moddaga ega bo'lgan preparatlar xashorotlarga sirtidan va ichdan ta'sir etadi. Bular sistemali (o'simlik orqali) ta'sir etish qobiliyatlariga ega emas. Bulardan kelib chiqqan holda anor mevaxo'riga uyg'unlashgan kurash choralari to'g'ri va ketma -ketlikda olib borsak 100% li natijaga erishamiz. Bu zararkunandani yo'q qilinmasa anor iqtisodiyotiga katta zarar yetkazadi. Biz o'ylagan natija va hosil ololmaymiz. Hosilni olgan taqdirimizda ham anorlar ichi puch bo'lib pishadi. Shuning uchun bu zararkunandani iloji boricha paydo bo'lmasdan oldini olish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Arslonov M.T. Qishloq xo'jaligi ekinlari zararkunandalariga qarshi kurash bo'yicha tavsiyanoma. Andijon 2005
2. Sh.T. Xo'jayev. O'simliklarni zararkunandalardan ug'unlashgan himoya qilish, hamda agrotoksikologiya asoslari. "navro'z" nashriyoti. Toshkent 2014
3. S.A.Mirzaeva¹, I.U.Tuychiev² & O.O Talibjanov³ (2022). JOURNAL OF OPTOELECTRONICS LASER, The Use of Biological Agents in the Fight Against the Pomegranate Moth 606-610
4. Tolibjonov Oxunjon Odiljon o'g'li (2022) Anorni zararkunandalardan himoyalash Agro ilim 34-35
5. Tolibjonov Oxunjon Odiljon o'g'li (2022) Anorni zararkunandalardan himoyalash Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 956-959